

Наставничко уметничко научно већу Факултета музичке уметности у Београду
Сенату Универзитета уметности у Београду

Извештај Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта

Дејан Суботић

**Специфичности интерпретативног приступа транскрипцијама у односу на
приступ оригиналним делима у француској литератури за клавирски дуо на
прелазу из XIX у XX век**

Комисија у саставу Зорица Ћетковић, редовни професор, Урош Пешић, редовни професор у пензији, Људмила Грос Поповић, редовни професор, Ладислав Мезеи, редовни професор и Горан Маринковић, ванредни професор, упознала се са писаним делом докторског уметничког пројекта кандидата Дејана Суботића под називом „Специфичности интерпретативног приступа транскрипцијама у односу на приступ оригиналним делима у француској литератури за клавирски дуо на прелазу из XIX у XX век“. На основу сазнања која је стекла анализом овог рада, Комисија подноси следећи извештај Наставничко уметничко научно већу Факултета музичке уметности и Сенату Универзитета уметности у Београду.

Дејан Суботић (Београд, 1973.) је студирао клавир код професора Андреје Прегера, Андреје Инхоф и Невене Поповић, у чијој класи је дипломирао и магистрирао на Факултету музичке уметности у Београду. На истом факултету је касније дипломирао и магистрирао чембало у класи Зорице Ћетковић. Завршио је и специјалистичке студије камерне музике. Усавршавао се на Високој Краљевској музичкој школи у Стокхолму (одсек у Едсбергу, класа професора Матса Сетерквиста). Био је учесник мајсторских курсева клавира, чембала и камерне музике код Петера Ленерберга, Борболе Добожи, Петера Дирксена, Константина Богиноа, Сијавуша Гацијева, Бориса Превишића. У септембру 1999. године изабран је за асистента, а 2006. године за доцента на Катедри за камерну музику Факултета музичке уметности у Београду.

Добитник је треће награде на пијанистичком такмичењу у Риму и треће награде на конкурс *Kavau* у Италији. Био је апсолутни победник Савезног такмичења камерне музике. Наступао је на више фестивала, као што су Међународна трибина композитора, ОКТОХ и *Ars vivendi clavicembalum*. У фебруару 2004. године био је један од представника Факултета музичке уметности на мастер-класу барокне и савремене музике у Дубровнику. Током 2005. и 2006. године, одржао је у Скупштини града и Сали Београдске филхармоније реситале савремене камерне музике, у сарадњи са истакнутим београдским уметницима. У децембру 2007. године је као један од солиста са БГО „Душан Сковран“ (уз пијанисткињу Лидију Станковић и харфисткињу Милану Зарић) премијерно у Србији извео Малу концертантну симфонију Франка Мартена у Великој дворани Коларчеве задужбине. Наступао је као солиста и члан неколико камерних ансамбала на концертима поводом прославе стогодишњице рођења Љубице Марић у Свечаној Сали Скупштине града, као и на прослави јубилеја Музиколошког института САНУ.

Члан је триа *Сингидунум*, са флаутисткињом Станом Крстајић и виолинисткињом Ксенијом Милошевић. Трио је одржао концерте у Сали Скупштине града у оквиру сезоне Југоконцерта, Сали Београдске филхармоније, Великој дворани Коларчеве задужбине, Етнографском музеју, Галерији Арт гет, Галерији Матице српске у Новом Саду, као и у Ваљеву и Крагујевцу (отварање концертне сезоне *Лицеума*). Ансамбл је премијерно извео дела Анте Гргина, Драгане Јовановић, Ивана Брклјачића, Милане Стојадиновић Милић и других композитора.

Наступа и као члан клавирског дуа са Теом Димитријевић. Овај ансамбл је остварио велики број концерата у салама у Београду (Коларчева задужбина, Свечана сала Скупштине града, Галерија САНУ, Галерија Арт гет, Кућа краља Петра) и Нишу.

У оквиру клавирског дуа са Лидијом Бизјак био је апсолутни победник Савезног такмичења ученика и студената музике. Овај дуо је одржао више реситала у Коларчевој задужбини, Галерији САНУ и Галерији Културног центра. Састав је остварио снимке за ППР РТБ, као и за Радио и ТВ Београд. Наступао је у великом броју камерних ансамбала са Лидијом Станковић, Надом Колунцијом, Љиљаном Несторовском, Огњеном Поповићем, Милошем Петровићем, Срђаном Палачковићем, Мајом Богдановић, Миланом Карановићем, Иваном Ћетковић, Горданом Трајковићем, Гораном Стојановићем, Гораном Маринковићем, Александром Латковићем, Наташом Станојевић и другим уметницима. Сарађивао је са Гудачима Св. Ђорђа, БГО Душан Сковран, Београдском филхармонијом и Симфонијским оркестром РТС.

Дејан Суботић се у докторском уметничком пројекту бави интригантним питањем разлика у интерпретативном приступу транскрипцијама у односу на приступ оригиналним делима за клавирски дуо. У обимном писаном делу пројекта, кандидат је доследно испитао етапе аналитичког процеса у интерпретацији оригиналних и транскрибованих дела, сагледао разноврсна питања у домену односа тонских боја клавира и других инструменталних идиома, и анализирао облике примене различитих изражајних средстава у складу са посебностима музичког текста (аутентичног и транскрибованог).

У уводном делу, прецизно су утврђене област и методе истраживања. Основни циљ је сагледавање следећих чињеница: да ли одређени извођачки проблем постоји само у тумачењу транскрипција или је присутан и код оригиналних композиција за клавирски дуо; да ли је начин и поступак решавања проблема исти у оба случаја или показује одређене посебности; да ли се притом користе иста инструментална средства; да ли су поједини видови примене тог средства чешћи у једној или другој врсти дела и да ли тумачење једне или друге групе композиција подразумева и сасвим нови облик његове употребе. Област истраживања докторског уметничког пројекта обухвата француску литературу за клавирски дуо на прелазу из XIX у XX век. Наведене су основне карактеристике стваралаштва наведеног периода у француском културном простору и истакнути основни покретачки импулси у креирању музике за клавирски дуо.

Дејан Суботић је у раду обликовао оригиналну класификацију литературе за клавирски дуо према критеријуму евентуалног односа са неклавирским текстом и извршио компаративну анализу са класификацијама других аутора у доступној литератури. Посебно је садржајан и богато документован сегмент рада у коме су анализирани порекло, појава и примена транскрипција за клавирски дуо. Кандидат је успео да одгонетне основне развојне линије у употреби ових дела и постави их у шири културни, естетски и социјални контекст. Посебно је истакнута улога четвороручног свирања транскрипција у дисеминацији музичке литературе, односно својеврсној културној демократизацији током XIX века. Анализирана је и улога четвороручног свирања у образовању и сазревању професионалних музичара и интелектуалаца уопште, у склопу педагошких институција и ван њих. Брижљиво су проучене промене које су пракса свирања у клавирском дуо и могућност упознавања музичке литературе донеле у облицима перцепције музичког дела у концертним просторима. Са различитих

аспекта су сагледани нови, модификовани облици примене транскрипција током XX века, у ери убрзаног технолошког развоја.

У склопу проучавања музичке праксе у Француској на прелазу два века, представљени су специфични моменти који су дали импулс музичком стваралаштву и допринели обликовању транскрипција за клавирски дуо. Као предмет интерпретативне анализе, издвојено је укупно девет репрезентативних композиција за клавирски дуо (пет оригиналних и четири транскрипције). Анализирана дела обухватају целокупан репертоар предвиђен за интерпретацију у оквиру практичног дела уметничког пројекта. За ове композиције прецизније је објашњен историјски контекст, са нагласком на упоредни однос настајања клавирског и неклавирског облика.

Кандидат је интерпретативној анализи претпоставио анализу обрнутог процеса – стварања прерада, односно превођења неклавирске фактуре у клавирску сферу. У овом процесу, композитори нису доследно преносили све инструменталне деонице у медијум клавирског дуа, па су поједине линије изостављене или измењене. Кандидат сматра да је сагледавањем оваквих промена у самом тексту, могуће утврдити начин стваралачког мишљења, значај појединих деоница у ширем контексту и стећи увид у тонске нивое укупне фактуре. Према томе, свест о изостављеним линијама и слушна усмереност ка њима на извештан начин мењају и обликовање линија које постоје у клавирском тексту. У писаном делу пројекта наведени су карактеристични проблеми у процесу стварања прерађених дела за клавирски дуо, уочени током историјског развоја од стране многих композитора. Наведене карактеристичне елементе транскрибовања оркестарског текста, кандидат је доследно поткрепио примерима из *Шпанске рапсодије* Мориса Равела, уз уочавање узрока и интерпретативних последица ауторових стваралачких решења.

Централни део писаног дела пројекта представља излагање резултата интерпретативне анализе девет композиција, који дају комплетан увид у елементе извођачког приступа. Сам процес истраживања музичког текста транскрибованих дела обухвата етапу аналитичког упоређивања клавирске и изворне партитуре, која не постоји у тумачењу оригинално написаних дела за клавирски дуо. Резултати анализе представљени су у оквиру три основне групе интерпретативних елемената, у којима је могуће у највећој мери сагледати специфичности приступа транскрипцијама у односу на оригинална дела за клавирски дуо. Прва група интерпретативних елемената се односи на проблематику примене педала у четвороручном свирању на једном и на два клавира и различитим облицима његове примене. Другу групу чине елементи

заједничке пулсације кроз различите видове промене протока времена и разноврсне облике метричке и ритмичке организације, као и односа деоница у вертикалном и хоризонталном смислу. Последња група обухвата, уопштено говорећи, проблеме тонског обликовања: тонске боје, постављање звучних нивоа и динамичко нијансирање. У оквиру овог поглавља сагледана су и артикулациона питања, као нераскидиви део истог аналитичког процеса. Резултати анализе су представљени кроз нотне примере, уочавањем евентуалних проблема, тумачењем основних намера композитора и предлагањем интерпретативних модуса, а потом представљени у сублимираном облику завршних теза у склопу закључка писаног дела пројекта.

Дејан Суботић детаљно описује различите видове примене педала, као једног од основних изражајних средстава, истичући посебности у његовој примени приликом интерпретације транскрибованих дела. Посебно је апострофирана необичност употребе овог средства у четвороручном свирању на једном инструменту, које је делимично у супротности са уобичајеном пијанистичком праксом. Као основну смерницу у испитивању примене педала код транскрибованих дела, кандидат наводи менталну повезаност са оригиналним медијумом и уочава процес својеврсне оркестрације клавирског звука. У оквиру многих примера, обликоване су разноврсне креативне могућности употребе педала. Аналитичким поступком су обухваћени сви видови педализације карактеристични за француску музику на прелазу два века, укључујући и употребу прстног педала. Веома је иновативна анализа педализације у изузетно компликованим и артикулационо разноврсним транскрибованим фактурама.

Питања заједничке пулсације су сагледана кроз одломке разноврсне метричке структуре и интересантне примере флукуације протока времена у склопу целина различитих димензија. Објашњен је приступ агогичким померањима, која су постављена у контекст упућености на оригиналну тонску сферу, која између осталог условљава и елементе музичког тока. Уочене су посебности у погледу протока времена у оркестарским и другим неклавирским делима, испитани евентуални узроци ове појаве и сагледане интерпретативне последице приликом тумачења истих композиција у облику за клавирски дуо.

Како прераде оркестарских композиција углавном обухватају компликованију фактуру са великим бројем линија и тонских нивоа, у односу на оригиналне композиције за клавирски дуо, кандидат сматра да је основни задатак у тумачењу вишеслојних фактура путем упоредне анализе различитих верзија композиције управо у откривању и постављању различитих тонских нивоа, разумевању динамичких ознака,

обликовању тонских боја и остваривању прегледне артикулације линија. Детаљно су анализирани примери различитих односа тонских нивоа и испитана посебна изражајна средства у њиховом адекватном тумачењу. Издвојени су карактеристични елементи транскрибованих клавирских фактура, који подразумевају примере удвајања тонова, преплитања линија, наизменичног вођења мелодије од стране двоје пијаниста, диференцирање тонских нивоа у сродном регистру, као и пијанистичко извођење истоветног материјала, који је у оркестарској верзији представљен наизменично у различитим инструменталним бојама.

Од посебног значаја је анализа артикулационих модела различитих инструменталних линија и питања обликовања клавирске артикулације у прерађеним делима. Исти тематски материјал је често представљен на разноврсне артикулационе начине, који највише одговарају природи различитих инструменталних линија оркестра. Кандидат изводи закључак да принцип избора најприкладнијег средства за постизање осмишљеног ефекта подразумева да није неопходно пренети истоветни артикулациони модел у клавирску сферу, односно да поимање целокупног музичког ткива и стваралачке идеје превасходно условљава примену свих изражајних средстава.

Као основна нит у сагледавању посебности интерпретативног приступа транскрипцијама за клавирски дуо и тумачењу примене изражајних средстава, присутна је идеја о менталној повезаности са оригиналним медијумом, односно са аутентичним тонским бојама, што је истакнуто у закључном делу рада. Дејан Суботић сматра да је различитим средствима и финим нијансирањима у њиховој примени могуће, у начину слушања и мишљења, прилагодити клавирски тон звучној представи оригиналног инструмента, односно остварити разноврсност клавирских тонских боја у линијама које су оригинално различито оркестриране. Овај облик имитације сведен је на асоцијативни ниво, тако да је суштински смисао наведеног поступка у праћењу унутрашњег слуха и тонске представе, разумевању укупног музичког ткива, дочаравању појединих препознатљивих одлика инструмента или инструменталних група и остваривању рељефности богатог оркестарског звука и тонских планова.

ЗАКЉУЧАК

Питања специфичности и корелације интерпретативних приступа оригиналним и транскрибованим делима за клавирски дуо, као и анализа околности настанка и примене транскрипција, недовољно су истраживана и анализирана у нашој музичкој средини. Дејан Суботић је у писаном делу докторског уметничког пројекта истражио наведену проблематику на свеобухватан и иновативан начин. Теоријски и историјски контекст су у потпуности сагледани, а методолошки процес уметничког истраживања доследно спроведен. Резултати детаљне интерпретативне анализе су представљени прегледно, уз уочавање различитих аспеката проблематике и обликовање оригиналних извођачких решења. Анализа примене инструменталних средстава у аутентичним и прерађеним композицијама сведочи о зналачком приступу разноврсним сегментима фактуре камерног музичког дела. На основу богате литературе и обимног уметничког истраживања, створен је садржајан и упечатљив рад, који је у потпуној корелацији са програмом практичног дела уметничког пројекта. Стога комисија сматра да је писани део докторског уметничког пројекта Дејана Суботића „Специфичности интерпретативног приступа транскрипцијама у односу на приступ оригиналним делима у француској литератури за клавирски дуо на прелазу из XIX у XX век“ вредан и оригиналан допринос уметничкој области камерне музике, који у потпуности одговара високом нивоу докторских уметничких студија.

У Београду, 25.01. 2011. године

Комисија:

Ред. проф. Зорица Ћетковић

Ред. проф. Урош Пешић

Ред. проф. Људмила Грос Поповић

Ред. проф. Ладислав Мезеи

Ванр. проф. Горан Маринковић